

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE YERE BAĞLILIK URBAN REGENERATION AND PLACE ATTACHMENT

Dr. Doruk Görkem ÖZKAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü,
dorukgorkemozkan@gmail.com Trabzon/Türkiye

ÖZ

Ülkemizde 1980'lerden itibaren hızlı kentleşme sonucu oluşan kentsel problemler, beraberinde kentsel dönüşüm kavramını gündeme getirmiştir. Fiziki ve çevresel özellikler bakımından değerini yitirmiş, kentten kopmuş alanlar; yenileme, sağlıklılaştırma, koruma, yeniden canlandırma, yeniden geliştirme, düzenleme, temizleme, yeniden üretim, kalitenin yükseltilmesi ve soylulaştırma gibi görevler üstlenmektedir. Kentsel dönüşüm fiziksel, sosyal, ekonomik ve yasal boyutları içinde barındırmaktadır. Ülkemizde daha çok fiziksel yenileme olarak algılanan bu süreçte, sosyal boyut oldukça önemlidir. Bu boyutuyla kentsel dönüşümlerde, önemli olan fiziksel çevreyi yenilemekten çok, sosyal yapının yani orada yaşayan kullanıcıların göz önünde bulundurulmasıdır. Yerel bağlamı göz önünde bulundurmayan çalışmalar, sosyal yapıyı olumsuz etkileyerek ilişkilerin, deneyimlerin ve en önemlisi yere bağlılık duygusunun oluşmadığı konumlara dönüşürler. Bu nedenle bu çalışma, kentsel dönüşüm çalışmalarında yere bağlılık duygusu, boyutları ve göstergeleri önemine odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Kentsel dönüşüm, Yere bağlılık

ABSTRACT

The urban problems that emerged in our country as a result of rapid urbanization since the 1980s brought the concept of urban transformation together. Areas that have lost value in terms of physical and environmental characteristics and are broken from the city; renewal, rehabilitation, conservation, revitalization, redevelopment, improvement, clearance, regeneration, upgrading of qualifications and gentrification. Urban transformation includes physical, social, economic and legal aspects. In this process, which is perceived as more physical renewal in our country, social dimension is very important. In this aspect, in urban transformations, it is important to consider the social environment, ie the users who live there, rather than the physical environment. Studies that do not take into account the local context are transformed into positions where relationships, experiences, and most important sense of belonging do not occur, negatively affecting social construction. For this reason, this study focuses on the importance of attachment feelings, dimensions and indicators in urban transformation studies.

Key Words: Urbanization, Urban regeneration, Place attachment

1. GİRİŞ

1.1. Kentsel Dönüşüm

Plansız kentleşmenin meydana getirdiği maddi veya fiziki boyutları ile kent statüsünde olan, ancak planlama açısından kent niteliğine sahip olmayan kentlerin oluşturduğu sorunlara çözüm arayışı 1940'lara kadar dayanmaktadır. 1980'lerden itibaren artan kentleşme sorununa çözüm arayışı, Türkiye'nin deprem riskinin yüksek oluşunun neden olduğu tedirginlikle hızlanmış ve son yıllarda kentsel dönüşüm konusu gündeme gelmiştir (Kılınç ve Çelik, 2009).

'Urban Regeneration' ya da 'Urban Transformation' kavramları Türkçe'de 'Kentsel Dönüşüm' kavramında karşılık bulmaktadır (Küçük, 2014). Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, 'dönüşüm' kelimesini "olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, tahavvül, inkılap, transformasyon" olarak tanımlamaktadır.

Kentsel dönüşüm, fiziksel ve çevresel yönlerden sağlıklı ve değerini yitirmiş, sosyal ve ekonomik açıdan kentten kopuk bölgelerin yenilenmesi ve bu bölgelere yeni işlevler yüklenmesi, doğal afetlerden zarar görecekteki yapıların farklı kullanım alanlarına dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Kocamemi, 2006; Küçük, 2014). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere kentsel dönüşümlerin amacı; sürdürülebilir, yaşanabilir, sağlıklı, fiziksel ve sosyal açıdan başarılı çevreler oluşturan kentlerin yaratılmasıdır. Bu hedef doğrultusunda, hızlı kentleşme ve plansız yapılaşma sonucunda, işlevini yitirmiş konumlar dönüşüme tabii olmaktadır.

Çok farklı amaçlara hizmet etmek üzere ortaya çıkmış olan Kentsel Dönüşüm amaçları, Roberts (2000) tarafından beş ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar;

- ✓ kentin fiziksel koşulları ile toplumsal sorunları arasında doğrudan bir ilişkinin kurulması,
- ✓ kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim gereksinimine yanıt verme,
- ✓ kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı başarılı bir ekonomik kalkınma yaklaşımı geliştirme,
- ✓ kentsel alanların etkin biçimde kullanımının ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınılmasının sağlanması,
- ✓ toplumsal uzlaşma yoluyla kentsel politikanın şekillendirilmesidir. (Ersoy, 2012).

1.2.Kentsel Dönüşüm Yöntemleri

Kentsel dönüşüm, mevcut kent yapısının yenilenmesi için yapılan uygulamaları içinde toplayan genel bir kavram olmasına karşın bu uygulama biçimlerinin tanımlanmasında pek çok farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Kentsel dönüşümün içinde barındırdığı dokuz farklı uygulama biçimi aşağıda özetlenmektedir (Ertaş, 2011):

Yenileme (renewal): “Gerek yerleşme düzeni, gerekse mevcut yapıların durumu bakımından yaşama ve sağlık koşullarının iyileştirilmesi olanağı bulunmayan alanlardaki yapıların tümünün veya bir bölümünün ortadan kaldırılarak yeniden imar edilmesi” yenileme olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998).

Sağlıklaştırma (rehabilitation): “Eski kent dokusunun ve çöküntü alanlarının kısmi yenileme ile kullanıma açılması” olarak ifade edilmektedir (Şahin, 2003).

Koruma (conservation): “Toplumun geçmişteki sosyal ve ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapısının, yaşanan değişim ve gelişimler nedeniyle yok olmasının engellenmesi, kentsel dokunun çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi, kültürel varlıkların topluma faydalı, ekonomik ve işlevsel koşullarla sağlıklaştırılması” şeklinde tanımlanmaktadır (Polat ve Dostoğlu, 2007).

Yeniden canlandırma (revitalization): “Eski canlılığını kaybetmiş kentsel alanların, özellikle de tarihi kent merkezlerinin alınacak sosyal önlemlerle yeniden canlılık kazanmasını sağlamak” şeklinde tanımlanmaktadır (Şahin, 2003).

Yeniden geliştirme (redevelopment): “Ekonomik ve yapısal özellikleri, iyileştirilmesine imkan vermeyecek ölçüde kötüleşmiş olan alt gelir gruplarının konutlarının yıkılması ve bunların oluşturduğu kent bölümlerinin yeni bir tasarım düzeni içinde geliştirilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998).

Düzenleme (improvement): “Bir kentin, bir kasabanın tümünün veya bir yerleşim yerinin bir bölümünün kendiliğinden gelişmesine engel olmak, bu gelişmeye toplum yararına biçim vermek amacıyla, yerleşim yerinin işlevleriyle toprak kullanımı arasında bir ilişki kurmayı öngören, geleceğe dönük kamusal bir eylem türü” olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1998).

Temizleme (clearance): “Alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelerdeki konutların ve diğer yapıların sağlığa aykırı niteliklerinin giderilmesi” şeklinde tanımlanmaktadır (Keleş, 1998; Ertaş, 2011).

Yeniden Üretim (regeneration): “Yok olmuş, bozulmuş, çöküntüye uğramış alanlarda yeni bir dokunun yaratılması” olarak ifade edilmektedir (Özden, 2016).

Kalitenin yükseltilmesi: “fiziksel çevrenin yöre sakinlerince iyileştirilmesinin, önemli oranda nüfusun sosyoekonomik statü ve özelliklerinde belirgin dönüşümler yaşanmadan gerçekleştirilmesi” olarak ifade edilmektedir (Clay, 1979; Özden, 2016).

Soylulaştırma: “bir alanın temel karakterşilde ve tadında değişikliğe yol açarak, düşük gelirli nüfus gruplarının yerini üst gelir gruplarının alması” olarak ifade edilmektedir (Kennedy and Leonar,2001; Özden, 2016).

1.3.Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Yaklaşımı

Yirminci yüzyılın başından itibaren Avrupa ve Amerika kentlerinin gündeminde olan ve gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde de farklı yerel dinamiklerin etkileri ile bazı farklılıklarla gerçekleşen kentsel dönüşüm süreçleri, Türkiye’de de yirminci yüzyılın ikinci yarısından başlayarak kentsel planlamanın önemli bir konusu olmuştur (Özdemir vd, 2017). Sanayileşmenin getirdiği sosyo-ekonomik dönüşüm, hızlı kentleşme süreci ve modernleşme ile birlikte, kentlerde yaşanan çöküş, halen kentleşme sorunları dönüşüm süreçleri yaşayan ülkemizde de görülmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kentsel çöküntünün nedenleri gelişmiş ülkelerinkinden farklıdır. Gelişmekte olan ülkelerdeki kentsel çöküntünün temelinde, var olan dengesiz ve ucuz sanayileşme ve kentleşme yatmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan çöküntü, yine sanayileşmenin etkisiyle, denetimsiz ve sınırsızca büyümeye çalışan kentlerin maruz kaldığı bir tür çöküntüdür. Ülkemiz

kentleri hızlı bir şekilde büyümekte ve hatta kentleşme süreçlerini de kontrolsüz yaşamaktadırlar. Bu yüzden çevre kalitesi, gelişmiş ülkelere göre daha düşük düzeyde kalmaktadır (Kıray, 1998'den aktaran Özden, 2001; Kaypak, 2010).

Birçok kentte, yeni sermaye odakları yaratarak mega projelerle dönüşüm, kentsel çöküntü alanlarında dönüşüm ve rant elde etme yarışları, kentin var olan dokusunda süsleme ve bezeme ile kentin fiziksel görünümünü yenileme, uluslararası etkinliklerin itici gücü ile geçici iyileştirmeler uzun süredir kentlerin dönüşüm gündeminde yer almaktadır. Türkiye'de bunlara ek olarak gecekondular alanlarında ve afet riski altındaki alanlarda da gerçekleştirilen dönüşüm projelerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Karaağaç, 2013; Özdemir vd, 2017)Tüm bu uygulamalara bakıldığında günümüzde birçok kentte fiziksel iyileştirmenin çekiciliği ile özendirilen kentsel dönüşüm uygulamalarında temel olarak uygulayıcılar tarafından sadece fiziksel değişimin ve elde edilecek gelirin önemsendiği, dönüşüm projeleri sonucunda ortaya çıkan toplumsal çelişkilerin, adaletsiz dağılımların, yerinden edilmelerin göz ardı edildiği bir sistemle karşılaşılmaktadır. Öte yandan uygulamaların kentsel planlama disiplininin kamu yararı, bütüncül planlama gibi temel prensipleri ile çeliştiği de gözlemlenmektedir (Özdemir vd., 2017).

Türkiye'de kentsel dönüşüm ile ilgili yasal düzenlemeler incelendiğinde ise; 2000'li yıllarda tamamen fiziksel sınır belirleme ve yapılaşmaya yönelik kaygıların ön planda olduğu ortaya çıkmaktadır. Belirli bir yerleşim alanının nasıl dönüşeceği, orada yaşayanların bu dönüşümden olumsuz etkilenmesinin nasıl engelleneceği, yaşayanların yer değiştirmelerinin söz konusu olması durumunda ekonomik ve toplumsal düzenlerinin bozulmamasının ve iyileştirilmesinin nasıl sağlanacağı gibi konularda bu yasaların hiçbirinde bir ipucu, öngörü ve uygulama sistemine yer verilmemiştir.

2012 yılına gelindiğinde ise; 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun çıkartılmıştır. Bu Kanun'da amaç "afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir." Diğer kanunlar kentsel dönüşüm projelerinin önünü açarken bu Kanun ile tek bir apartmanın da yıkılıp yeniden yapılması mümkün olmaktadır. Bu dönüşüm şekli ile de kentlerin merkezi bölgelerinde yer alan, planlı bir şekilde apartmanlaşmış alanlarda eskiyen konut stoku tekil uygulamalarla yıkılıp yeniden yapılmaya başlamıştır (Özdemir vd., 2017).

1.4.Kentsel Dönüşümün Farklı Boyutları

Kentsel dönüşümün yalnızca bir fiziksel planlama çalışması gibi ele alınmayacağı bugün artık bilinen bir gerçektir. Bunun nedeni kentsel dönüşümün farklı boyutlarından kaynaklanmaktadır. Kentsel dönüşüm, yörede yaşayan nüfusuyla, nüfusun sosyoekonomik ve kültürel özellikleriyle, yapılan işin ekonomik çerçevesiyle, alanda ortaya çıkan yasal-yönetmelik sorunlarıyla ve tasarım boyutuyla son derece kapsamlı bir uygulamadır. Dönüşüm uygulamasının içerisinde rant beklentisi de vardır; sosyal yapının geleceğiyle ilgili beklentiler de vardır. Tüm bu çok boyutlu sorunların bir arada ele alınmasıyla ortaya çıkan yasal sorunlar da bir hayli fazladır (Özden, 2016).

Kentsel dönüşüm, "fiziksel/tasarım, sosyal, ekonomik ve yasal/yönetmelik" olmak üzere birbirleriyle örtüşen dört temel boyutu içinde barındıran bir kavramdır. Fiziksel boyut, bölgenin içinde bulunduğu kent ile ulaşım bağlantıları, konut stoku, teknik ve sosyal altyapı ve çevresel problemler ile ilgilidir (Turok, 2004). Tasarım boyutu, fiziksel olarak kentsel gelişim, değişim ve korumayı yönlendiren kentsel tasarım sürecini içerir (URL-1). Sosyal boyut, sağlık, eğitim, konut ve kamu hizmetlerine erişim, suç, toplumdan dışlanma, proje sürecine kamu ve özel sektörün, yerel halkın ve gönüllülerin katılımı gibi koşullarla ilgilidir (Atkinson, 2004). Ekonomik boyut, seçilen alan ve çevresindeki iş olanaklarının nitelik ve niceliklerini yükseltmeyi içerir. Yasal/yönetmelik boyut, yerel karar verme mekanizmasının yapısı, yerel halkla ilişkiler, diğer çıkar gruplarının katılımı ve liderliğin türü gibi koşulları içerir (Gibson ve Kocabaş, 2000).

Bu noktada uygulanacak kentsel dönüşüm projelerinin başarısı "insan-yer-istihdam" üçlüsünün ve kentsel dönüşümün dört temel boyutunun bütüncül ve dengeli bir şekilde geliştirilmesine bağlıdır. Ayrıca her projenin senaryosunun ve katılımcılarının farklı olması nedeniyle, kullanılacak yöntemlerin ve uygulama biçimlerinin de farklı olacağı unutulmamalı, projelerin gerçekleştirilmesi için etaplanabilir bir şekilde kurgulanması ve katılımcı aktörlerin beklentilerini karşılanması gerekmektedir. (Polat ve Dostoğlu, 2007)

2.Kentsel Dönüşüm Kapsamında Yere Bağlılık Duygusu

Kentsel dönüşümde en önemli faktörlerden biri, dönüşüm ve yenileme çalışması yapılacak olan alanda yaşayan yerel halktır. Bu boyutuyla kentsel dönüşümlerde önemli olan fiziksel çevreyi yenilemekten ziyade, sosyal yapının yani orada yaşayan halkın göz önünde bulundurulmasıdır. Bu bağlamda dönüşüm alanlarında yaşayan

toplumun tanımlanması, ihtiyaç ve gereksinimlerin belirlenmesi, dönüşüm alanlarının başarılı konumlara dönüşmesini etkileyen fiziksel-sosyal ve sosyo-demografik faktörlerin ortaya koyulması amaçlanmalıdır. Yerel bağlamı göz önünde bulundurmayan dönüşüm çalışmaları, yalnızca fiziksel olarak yenilenmiş konumlara dönüşürler. Bu dönüşümler özel olan yerleri giderek önemsiz hale getirirken, içinde oluşan sosyal yaşamı da olumsuz etkileyerek, ilişkilerin, deneyimlerin oluşmadığı, insanların yerle ilişki kurma biçimlerini olumsuz etkileyen konumlara dönüşmektedir. Bu nedenle kentsel dönüşümlerde sosyal yapının önemi, araştırmacılara yere bağlılık (place attachment) kavramını işaret etmektedir. Bu nedenle yere bağlılık kavramının ne olduğu, günümüze kadar nasıl tanımlandığı ve yere bağlılık göstergelerinin neler olduğu kentsel dönüşüm bağlamında açıklanmalıdır.

Günümüzde çevresel psikoloji çalışmalarında, yerin anlamları ve bu anlamların değişimi oldukça önemli duruma gelmiştir. Mimarlık ve kentsel tasarım çalışmalarında, yerin yalnızca fiziksel özellikleri değil, onun sosyal özelliklerini de kapsayan anlamlarıyla beraber düşünmek gereklidir. Bu nedenle çalışma kapsamında “yer” ile ilgili yapılan tanımlar oldukça önemlidir.

Yer kavramı 1960’lı yıllardan günümüze kadar geçen sürede çevre psikolojisi, mimarlık, tasarım ve planlama gibi birçok farklı disiplinin çalışma konusu olmuştur. Günümüz çalışmalarında, insanın yer ile kurduğu ilişkinin sorgulanması ve içinde yaşadığı yerle de tıpkı diğer insanlarla veya nesnelere kurduğu biçimde bir bağ kurduğunun fark edilmesi açısından bu kavram büyük öneme sahiptir (Karakuş, 2007). Bu kapsamda öncelikli olarak sormamız gereken sorular şunlardır;

- ✓ İnsanlar neden bir yere bağ hissederek?
- ✓ Neden bir yerden ayrılmak ister?

Bu sorular çevresel psikoloji literatüründe en önemli konulardan biri olan “yere bağlılık (place attachment)” kavramını işaret eder (Low&Altman 1992; Hernandez, Hidalgo, Salazar – Laplace & Hess, 2007; Scannel & Gifford 2010b). Yere bağlılık kavramı, 1960’lı yıllarda başlamış ve günümüze kadar çevre psikolojisi, mimarlık, tasarım ve planlama gibi farklı disiplinlerin araştırma konusu olmuştur. Çevre ve topluluk psikolojisi alanlarında; insanların yerle olan ilişkilerini veya yere bağlılıklarını ifade eden ve kavramsal olarak farklılıkları konusunda pek çok kavram vardır (Hidalgo&Hernandez,2001). Bu kavramlardan bazıları şunlardır;

- ✓ Yer Sevgisi (Topophilia) (Tuan,1974)
- ✓ İçerdelik (Insideness) (Rowles,1983)
- ✓ Yer Duygusu (Sense of Place) (Hummon, 1992)
- ✓ Yer Kimliği (Place Identity) (Proshansky, 1978)
- ✓ Yere Bağımlılık (Place Dependence) (Stokols and Shumaker, 1981)
- ✓ Topluluk Bağlılığı (Community Attachment)(Sarason, 1974)
- ✓ Topluluk Duygusu (Sense of Community) (Sarason, 1974)
- ✓ Komşuluk Bağlılığı (Neighborhood Attachment) (Brown, Perkins Brown, 2003)
- ✓ Köklülük (Rootedness) (Tuan, 1980)
- ✓ Yere Bağlılık (Place Attachment) (Gerson ve ark., 1977; Altman& Low, 1992)

Bu kavramlardan en yaygın olarak kullanılan yere bağlılık kavramıdır. Yere bağlılık mekan ile insanın duygusal bağını ifade etmektedir (Raymond et al,2011). Bu kavram aidiyet teorisinden kaynaklı (Bowlby, 1980) mekanla insanın ilişkisinden ortaya çıkan deneyimlerin bir sonucu olarak açıklanmıştır (Milligan, 1998; Tuan, 1974). Bir diğer ifadeyle, insanlar buldukları mekana kişisel, grupça ve kültürel süreçler aracılığıyla çeşitli anlamlar yükleyerek kendilerine ait “yer”lerini oluştururlar. Bu oluşum içinde insanın yer ile arasında oluşturduğu en önemli etkileşimlerden biri de yere bağlılıktır.

En genel tanımı ile yere bağlılık, insanların amaçlarını, beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayan, kalıcı, rahat ve güvenli olmasını sağlayan belirli fiziksel ve sosyal çevrelerle kurdukları etkili bağ olarak tanımlayabiliriz (Hidalgo, 2001; Stedman, 2002).

2.1.Yere Bağlılık Bileşenleri

Yer; somut ve oldukça gerçek fiziksel boyutunun yanı sıra soyut bir boyuta da sahip olan bir varlıktır. Yere bağlılık kavramı da bu iki anlamla ilişkilidir. Bu nedenle son 20 yılda yere bağlılık konusunda araştırmacılar, bağlılığın ölçülebilir hale gelmesi amacıyla, yere bağlılığı farklı şekillerde alt boyutlarına ayırmışlardır. Araştırmacıların çoğu bu boyutları temelde iki ana başlık altında toplamaktadır. Bunlar “Yere Bağımlılık” (Place Dependence) ve “Yer Kimliği” (Place Identity) boyutlarıdır. Bu ayırım Williams ve arkadaşlarının geliştirdiği, geçerlilik ve güvenilirlik analizleri birçok araştırmada yapılan, yere bağlılığın iki boyutlu modelidir (Williams vd.,1989). Bu ölçek, Stokols ve Shumaker (1981) tarafından ortaya koyulan yerin kullanıcılar

üzerindeki işlevsel değeri olan “yere bağımlılık” ve Proshansky (1978) tarafından ortaya koyulan yerin kullanıcılar üzerindeki duygusal değeri “yer kimliği” kavramlarının birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Çevresel psikoloji literatüründe “yere bağımlılık (place dependence)” belirli bir konuma kullanıcının işlevsel bağlılığı olarak tanımlanmaktadır (Williams vd., 1989). İşlevsel bağlılık veya yere bağımlılık, kullanıcının arzu ettiği etkinlikler için ihtiyaçlarını karşılamada konumun çevresel özelliklerinin sunduğu olanakların önemini yansıtır (Stokols & Shumaker, 1981; Vaske & Kobrin, 2001; Williams & Vaske, 2002).

Duygusal açıdan yere bağlılık olarak da ifade edilen yer kimliği kavramı, insan – yer ilişkileri kapsamında, kişinin duygu ve hatıralarıyla o yer hakkında oluşturduğu duygusal yönlerini ve kişisel kimliğini ifade etmektedir (Relph, 1976). Yer kimliği; bilinçli ve bilinçsiz fikirler, inançlar, tercihler, değerler, amaçlar, duygular, davranışsal eğilimler ve becerilerin çok yönlü desenleri yoluyla fiziksel bir ortamla bağlantılı olarak bireyin kişisel kimliğini oluşturur (Proshansky, 1978). Kısaca, yer kimliği bireyin kendi kimliği ve çeşitli fiziksel çevrelerde oluşan hatıra, duygu ve deneyimlerinin yapılanmasına katkıda bulunan bir faktördür. (Proshansky, 1978).

2.2. Yere Bağlılık Göstergeleri

Yere bağlılık konusunda yapılan çalışmalar son 10 yıl içerisinde yere bağlılığı oluşturan nedenler üzerinde odaklanmışlardır. Araştırmacılar “yere bağlılığınızda önemli olan etken nedir?” (Hidalgo & Hernandez, 2001; Scannel & Gifford, 2010) sorusuna cevap aramışlar ve buldukları konuma bağlılıklarını arttıran etkenlerin neler olduğunu araştırmışlardır. Bu araştırmalar yere bağlılığın güçlülüğü ve türünün hem yerlerin kendileriyle (ölçekleri, büyüklükleri, fiziksel ve sosyal özellikleri) hem de kişilerle (sosyal ve ekonomik durumları, ikamet süresi uzunlukları ve hareketlilik, yaş, güvenlik duygusu, belirli bir yerdeki sosyal ilişkiler, değer sistemi vb.) ilgili ek faktörlere göre değişmekte ve bunlara bağlı olduğunu ortaya koymaktadır (Scannell & Gifford, 2010). Bu kapsamda günümüze kadar yapılan çalışmalar sonucunda yere bağlılık belirleyicileri en genel anlamda üç kategoriye ayrılmaktadır (Lewicka, 2010). Bunlar: sosyo-demografik göstergeler, sosyal göstergeler ve fiziksel (çevresel) göstergelerdir. Bu göstergelerden sosyal göstergeler, yere bağlılık üzerinde en etkili belirleyicilerdendir.

3. SONUÇ

Ülkemizde kentsel dönüşüm çalışmaları 2000’li yıllarda yalnızca fiziksel değişim bağlamında algılanırken, günümüzde fiziksel, sosyal, ekonomik ve yasad boyutların bir arada uygulandığı çalışmalar mevcuttur. Özellikle plansız yapılaşma ve sağlıksız çevrelerin iyileştirmesi ya da yenilenmesi için kentsel dönüşüm projeleri geliştirilmektedir. Bu nedenle bu çalışma, kentsel dönüşüm kavramının ne olduğu, ülkemizde nasıl algılandığı, yöntemlerinin neler olduğu, ülkemizdeki yaklaşımları ve dönüşümün hangi boyutları içerdiğini özetlemiştir. Tüm bu literatür sonucunda, ülkemizde dönüşüm çalışmalarında yeterince göz önünde bulundurulmayan “yere bağlılık” duygusunu, kentsel dönüşümün sosyal boyutu kapsamında ele alarak sonuçlandırmıştır.

Bu çalışma, kentsel dönüşüm uygulamalarında fiziksel ve sosyal değişim kapsamında yere bağlılık duygusunun önemini vurgulamıştır. Yalnızca fiziksel müdahaleler değil, kullanıcıların bağlılık duygusu geliştirebilmesine olanak sağlayan sosyal boyutların da tartışılması gerekmektedir. Özellikle kentsel açık mekanların bağlılık yaratmadaki önemi düşünüldüğünde, dönüşüm alanlarında kullanıcıların bağlılıklarını etkileyebilecek kriterlerinin neler olduğu ortaya koyulmalıdır. Bu kapsamda uygulanacak kentsel dönüşüm projeleri “insan-yer” etkileşimini gözeterek, kullanıcıda bağlılık duygusu oluşturan, zamansal sürekliliği sağlayan, yaşanabilir, canlı ve başarılı fiziksel-sosyal çevreler oluşturmayı amaçlamalıdır.

Dönüşüm projeleri kapsamında her proje ve kullanıcıların farklı olması, kullanılacak yöntemlerin ve uygulama biçimlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle başarılı kentsel dönüşüm projelerinin sunması gereken fiziksel ve sosyal özellikleri genellemek yanlış uygulamalara yol açacaktır.

KAYNAKÇA

Atkinson, R. (2004). Urban Regeneration, Partnerships and Community Participation: Lessons from the UK, Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul, 12-18.

Clay, P.L. (1979). Urban World / Global City, Routledge, London.

Ertaş, M. (2011). Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Sosyal Boyutun İncelenmesi, Ankara Ve Londra Örnekleri. Selçuk-Teknik Dergisi. Cilt 10, Sayı:1, 1-18.

Ersoy, M. (2012). Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük, Ninova Yayıncılık.

- Gibson, M. ve Kocabaş, A. (2000). London: Sustainable Regeneration-Challenge and Response, 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması Bildirisi. Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler Sempozyum Kitabı, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 177-228.
- Karaağaç, E.A. (2013). Kentsel Dönüşümü Mekânsal Bir Süreç Olarak Anlamak, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Mekânsal Değişim ve Dönüşüm, Ankara.
- Kaypak, Ş. (2010). Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Etik ve Sosyal Sorumluluk Temelli Bir Yaklaşım, Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, 84-105.
- Keleş, R. (1998). Kent bilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kennedy M. and Leonard M. (2001). Dealind With Neighborhood Change: A Primer Gentrification and Policy Choises, A Discussion Paper Prepared fort he Brocking Institution Center on Urban and Metropolitan Policy, US.
- Kılınç, Z. A. ve Çelik, A. (2009). Kentsel Dönüşüm ve Kültürel Dönüşüm. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 1(18), 145-164.
- Kıray, M. B. (1998), Kentleşme Yazıları, İstanbul.
- Kocamemi, G. N. (2006). Kentsel Dönüşüm Süreci Kızılçeşme Örneği, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Küçük, A. H. (2014). Kentsel Dönüşüm Boyutları-Barselona'da Raval Bölgesi Örneği, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Özdemir, S.S., Özdemir Sarı, B. ve Uzun, N. (2017). Kent Planlama, İmge Kitabevi Yayıncılık, Ankara.
- Özden, P. P. (2001). Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği, İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24.
- Polat, S. ve Dostoğlu, N. (2007). Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü ve Mudanya Örnekleri, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, 61-76.
- Şahin, S. Z. (2003). İmar Planı Değişiklikleri ve İmar Hakları Aracılığıyla Yanıltıcı (Pseudo) Kentsel Dönüşüm Senaryoları: Ankara Altındağ İlçesi Örneği, Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.
- URL-1. <http://www.angelfire.com/ar/corei/ud.html>, Erişim Tarihi:13.06.2007
- Tuan, Y.F., (1974). Topophilia: a Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.
- Proshansky, H.,(1978). The City and Self-Identity. Environment and Behavior, 10, 2, 147-169.
- Sarason, S. B., (1974). The Psychological Sense of Community: Prospects For a Community Psychology, Jossey-Bass.
- Brown, B., Perkins, D. D., & Brown, G., (2003). Place Attachment in a Revitalizing Neighborhood: Individual and Block Levels of Analysis, Journal of Environmental Psychology, 23, 259–271.
- Tuan, Y., (1980). Rootedness Versus Sense of Place, Landscape, 24, 3-8.
- Low, S. M. ve Altman, I., (1992). Place Attachment: Human Behavior and Environment, Advances in Theory and Research (cilt 12). New York & London: Plenum Press.
- Hernández, B., Hidalgo, M. C., Salazar-Laplace, M. E., & Hess, S., (2007). Place Attachment and Place Identity in Natives and Non-Natives, Journal of Environmental Psychology, 27,4, 310–319.
- Scannell, L., & Gifford, R., (2010). The Relations Between Natural and Civic Place Attachment and Pro-environmental Behavior, Journal of Environmental Psychology, 30, 3, 289–297.
- Hernández, B., Hidalgo, M. C., Salazar-Laplace, M. E., & Hess, S., (2007). Place Attachment and Place Identity in Natives and Non-Natives, Journal of Environmental Psychology, 27,4, 310–319.
- Raymond, C., Brown, G., & Robinson, G., (2011). The influence of Place Attachment, and Moral and Normative Concerns On the Conservation of Native Vegetation: A Test of Two Behavioural Models, Journal of Environmental Psychology, 31, 323-335.

Bowlby, J., (1980). Attachment and Loss ,Vol. 3, Basic books.

Milligan, M. J., (1998). Interactional Past and Potential: The Social Construction of Place Attachment, Symbolic Interaction, 21, 1-33.

Stedman, R. C., (2002). Toward A Social Psychology of Place: Predicting Behavior From Place-Based Cognitions, Attitude, and Identity, Environment & Behavior, 34, 561-581

Williams, D. R., & Roggenbuck, J. W., (1989). Measuring Place Attachment: Some Preliminary Results, In NRPA Symposium on Leisure Research, San Antonio, TX, Vol. 9.

Vaske, J. J., ve Kobrin, K., C., (2001). Place attachment and Environmentally Responsible Behavior, The Journal of Environmental Education, 32, 4, 16-21.

Lewicka, M., (2010). Place attachment: How Far Have We Come in The Last 40 years? Journal of Environmental Psychology, 31, 3, 207-230.